

ГЕНДЕРНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ

У наш час гостро постає питання адаптації старших підлітків до умов сучасного світу. Часто особливості адаптаційних процесів пов'язуються з особливостями формування гендерної ідентичності підлітків, поведінковими стратегіями, що обираються у процесі адаптації. Проблема вивчення гендерних особливостей підлітків, що сприяють успішній адаптації та самореалізації особистості, набуває особливого значення і актуальності.

Відзначимо, що підлітковий вік у більшості українських і російських (Л. Божович, Л. Виготський, Д. Ельконін, І. Кон, Д. Фельдштейн), а також зарубіжних (Ш. Бюлер, Е. Еріксон, К. Левін, Ж. Піаже, Ст. Холл, Е. Шпрангер) психологічних підходах і теоріях розглядається як суперечливий і критичний етап розвитку особистості, а особистісні риси пов'язані з відповідальністю, рефлексивністю, цілісністю Я-концепції – як важливі якості, що закладаються в цей період (Л. Божович, С. Виготський, Е. Еріксон, Є. Ісаєв, Д. Фельдштейн, В. Хайкін) [2].

Мета статті лягає у здійсненні теоретичного аналізу ролі гендерної ідентифікації старших підлітків у процесі їх соціальної адаптації.

Актуальність дослідження. Одним із складних етапів онтогенезу людини є підлітковий вік, який є переходом від дитинства до дорослості, що супроводжується перебудовою в організмі дитини як зовнішніх, так і внутрішніх процесів. Саме в цей період дитина починає сприймати себе по-іншому, усвідомлювати свою унікальність, відмінність від інших, у неї змінюється думка про себе, про навколишнє середовище, про людей, які її оточують. Також відбувається зміна в поглядах, прагненнях, інтересах, мотивах, поведінці. У зв'язку з цим вимоги до дитини також змінюються зі сторони оточуючих, суспільства та соціальних норм.

Одним із завдань цього віку є пристосування до умов дорослого життя, його прийняття та розуміння свого місця у ньому. Сучасний світ характеризується хронічною нестабільністю як в економічному плані, так і в системі цінностей. Суспільні трансформації, що відбуваються сьогодні, активно відображаються на адаптаційних процесах підростаючого покоління, а також на гармонійності формування гендерної ідентичності його представників.

Виклад основного матеріалу. Підлітковий вік – віковий період, коли в особистості дитини відбуваються складні і суперечливі зміни в інтелектуальній та емоційній сферах, актуалізуються гендерні проблеми. Зміна тіла підлітка, поява в нього вторинних статевих ознак і еротичних переживань сприяють формуванню статевої ідентичності дорослої людини, у якій відповідність загальноприйнятим взірцям маскуліності-фемінності відіграє провідну роль.

Адаптація (від лат. *adapto* – пристосувати) – пристосування організму, особистості, його систем до характеру окремих впливів або до змін умов життя в цілому [5]. Адаптивна поведінка підлітка характеризується успішним прийняттям рішень, проявом ініціативи і ясним визначенням власного майбутнього [6].

Соціально-психологічна адаптація не може розглядатися окремо від процесу набуття гендерної ідентичності. Гендерна ідентичність розглядається багатьма вченими як переживання власної відповідності гендерним ролям, тобто сукупностям суспільних норм і стереотипів поведінки, характерних для представників певної статі [4].

Усвідомлення гендерних відмінностей проходить стадії від первинного закарбування інформативних паттернів до їх категоризації – поглиблення, розширення, пересортування, відбору найпривабливіших моделей гендерної поведінки. С. Бем вважає, що середовище, яке оточує дитину, буквально ліпить з неї чоловіка або жінку, розводячи їх по різні боки життя, бо постійно кодує свідомість маленьких дітей статево-відповідними схемами відмінної поведінки [1].

Процес гендерної ідентифікації відбувається способом ціннісного ототожнення себе з представниками певної статі, властивими для них способами поведінки та виконанням соціальних ролей (М. Боришевський, Т. Говорун, О. Кікінеджи). Психологи відзначають підліткові та юнацькі роки як важливі періоди для гендерної ідентифікації. Саме при переході від підліткового до юнацького віку інтенсивно розвивається сприйняття себе як людини певної статі, що має специфічні потреби, мотиви, ціннісні орієнтації, ставлення до представників протилежної статі.

Гендерна ідентичність утворює одну з важливих частин Я-образу людини в підлітковому віці, проте вона не залишається сталою, назавжди укоріненою особливістю особистості надалі. Т. Говорун наголошує, що розвиток Я-концепції у процесі гендерної соціалізації пов'язаний з формуванням узагальненого уявлення про себе як про статево-істоту [3].

Концепція Я-жінка (чоловік), Я-дівчина (хлопчик) – це система гендерних настанов відносно себе, яка розвивається разом із загальним психосоціальним розвитком особистості [3].

Статеве дозрівання, по зауваженню І. Кона, – це стержень, навколо якого структурується самосвідомість підлітка. Потреба переконаватися в нормальності свого розвитку набуває сили домінуючої ідеї. Всі хлопчики й дівчата оцінюють власні ознаки мужності й жіночності. Від того, як складаються знання підлітка про себе, як формується переживання свого «фізичного Я» загалом й статевого зокрема, залежать багато сторін його майбутнього ставлення до самого себе й до оточуючих людей.

Знання себе, своїх фізичних і моральних сил дає підлітку можливість контролювати й регулювати власні дії та поведінку, бути адаптованою та психологічно здоровою особистістю.

Висновки. Гендерні особливості суттєво впливають на проблеми соціальної адаптації підлітків. Формування гендерної ідентичності є складним і багатоплановим процесом, що триває протягом усього життя. Гендерна ідентифікація зазнає значного впливу соціальних і культурних факторів. Опанування статевої ролі та набуття гендерної ідентичності є важливим завданням для підлітка. Успішна гендерна ідентифікація позитивно впливає на соціальну адаптацію старших підлітків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бендас Т.В. Гендерная психология: Учебное пособие / Т.В. Бендас. – Питер: СПб., 2006. – 431 с.
2. Говорун Т.В., Кікінежді О.М. Гендерна психологія: Навч. Посібник / Т.В. Говорун – К.: Вид. центр «Академія», 2004. – 308 с.
3. Говорун Т.В. Соціалізація статі та сексуальності: Монографія / Т.В. Говорун – Тернопіль: Богдан, 2001. – 240 с.
4. Горностай П.П. Личность и роль. Ролевой подход в социальной психологии личности / П.П. Горностай – Киев: Интерпресс ЛТД, 2007 – С. 121–125.
5. Рудницька І. Успішна адаптація як умова гармонійного розвитку особистості: фізіологічні і психологічні аспекти адаптації дитини / І. Рудницька // Психолог «ШС». – 2004. – №25–26. – С. 21–54.
6. Филипс Л. Адаптация и ее разновидности / Л. Филипс. – Л.: Наука, 1979. – С. 19–49.

Відловська О.

Науковий керівник – доц. Одинцова Г.С.

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПИСЬМА ПЕРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

У концепції загальної середньої освіти вказується на необхідності формування у молодших школярів навчальної діяльності шляхом оволодіння організаційними, логіко-мовленнєвими, пізнавальними, контрольньо-оцінними естетично насиченими вміннями[2]. Освітніми результатами цього процесу є повноцінні мовленнєві й графічні вміння і навички, здатність до творчого самовираження, особистісно-ціннісного ставлення до праці, вміння виконувати нескладні творчі завдання, коли школяр вміє бачити довколишній світ очима цікавої і естетично багатой особистості. У цьому ряді навчальних умінь важливе місце займає формування графічних навичок, тобто навичок письма.

Проблема формування графічних навичок в учнів початкових класів перебувала в центрі уваги українських (М. Вашуленко, І. Кирей, М. Пентилюк,

К. Прищепи, О. Прищепи, Н. Скрипченко, О. Хорошковська) лінгводидактів, а також учителів-практиків (В. Ілюхіна, В. Лук'яненко, О. Потапова та ін.). Проблему методики навчання каліграфічного письма досліджували такі вітчизняні методисти, як К. Балютіна, М. Безруких, Г. Блінова, М. Вашуленко,

М. Кауч, І. Кирей, М. Наумчук, Є. Сарапулова, Н. Скрипченко, В. Трунова, В. Шпак та ін. У методиці формування навички письма в молодших школярів важливими є питання ефективних способів навчання, ролі різних методів у забезпеченні вільного володіння учнями письмом та ін.

Мета статті полягає в обґрунтуванні основних методів та прийомів навчання письма на уроках навчання грамоти і їх експериментальній апробації.

Актуальність дослідження визначається важливістю врахування сучасних тенденцій та методів навчання грамоти для організації процесу навчання письма. Письмо як комплексний вид навчальної діяльності складається з цілої низки структурних компонентів, багатьох правил і умінь, оволодіння якими – складний, тривалий і нелегкий процес для шестирічних учнів. Важкість роботи з навчання письма проявляється великою мірою через вікові характеристики учнів, адже діти не завжди достатньо підготовлені до сприймання такого матеріалу.

Експериментальне дослідження проводилося в 2017н.р. - 2018н.р. на базі 1-х класів Ігровецької ЗОШ І-ІІ ступенів (експериментальний клас) та Івачодолішнівська ЗОШ І ступенів Тернопільського району (контрольний клас). Сумарна кількість учнів становила 25 (відповідно 13 і 12 учнів). Ми враховували, що навчання письма – більш складна справа, ніж навчання читання, і вимагає спеціальних умінь і знань. Початковий етап оволодіння